

ААРЕР для визначення мотивації поведінки осіб підліткового та юнацького віку з розладами спектру аутизму. Спираючись на власний досвід проведення корекційних занять, реалізовано аналіз та узагальнення отриманих експериментів і отримано оцінки потреб конкретних осіб для розробки індивідуального плану занять. Особливу увагу зосереджено на виокремленні факторів впливу на мотиви поведінки. Показано, що мотивація має безпосередній вплив на динаміку поведінки та знаходження шляхів соціалізації та адаптації у суспільстві підлітків та юнаків з розладами спектру аутизму. Дослідження проводилось за допомогою методики клінічного тесту ААРЕР. Детально описано тестування та деталізація мотивації на конкретному прикладі юнака. Результати тестувань проілюстровано на рисунку. Проведені дослідження переконливо доводять існування особливостей формування мотивації поведінки осіб з РСА у підлітковому та юнацькому віці.

Ключові слова: аутичні розлади, аутизм підлітків, аутизм юнацького віку, порушення розвитку підлітків.

Липка Н.В. Использование диагностики ААРЕР для определения потребностей лиц с РСА подросткового и юношеского возраста

В статье рассмотрены особенности поведения и мотивации подростков и юношей с расстройствами спектра аутизма. Проанализировано современное состояние исследования проблемы поведения и мотивации лиц подросткового и юношеского возраста с аутичными расстройствами. В работе на основе наблюдений особенностей подростков с РСА выделены основные тенденции мотивации их поведения для разработки специальных программ психологической поддержки. Показана важность использования диагностики ААРЕР для определения мотивации поведения лиц подросткового и юношеского возраста с расстройствами спектра аутизма. Опираясь на собственный опыт проведения коррекционных занятий, реализовано анализ и обобщение полученных экспериментальных данных и получены оценки потребностей конкретных лиц для разработки индивидуального плана занятий. Особое внимание сосредоточено на выделении различных факторов влияния на мотивы поведения. Показано, что мотивация имеет непосредственное влияние на динамику поведения и нахождения путей социализации и адаптации в обществе подростков и юношей с расстройствами спектра аутизма. Исследование проводилось с помощью методики клинического теста ААРЕР. Приведено подробное описание тестирования и детализация мотивации на конкретном примере юноши. Результаты проиллюстрировано на рисунке. Проведенные исследования убедительно доказывают существование особенностей формирования мотивации поведения лиц с РСА в подростковом и юношеском возрасте.

Ключевые слова: аутические расстройства, аутизм подростков, аутизм юношеского возраста, нарушения развития подростков.

Lypka N.V. Using diagnostic AARER to determine the needs of adolescence and early adulthood persons with Autism Spectrum Disorders

The article deals with the behavior and motivation of adolescents and young people with autism spectrum disorders. The observing of current studies on the behavior and motivation of adolescent and youth with autistic disorders is presented. In this paper, based on observations of the characteristics of adolescents RSA the main trend highlights in their behavior the motivation to develop special programs of psychological support. Showing the importance of the use diagnostics AAREP there is determine the motivations of those teenage and youth with autism spectrum disorders. Based on own experience in remedial classes, implemented analysis and synthesis experiments specific individuals need assessment to develop an individual training plan is obtained. Particular attention is focused on isolating the factors influencing motives. It is shown that motivation has a direct impact on the dynamics of behavior and ways of socialization and adaptation in society of adolescents and young people with autism spectrum disorders. The study was conducted using the methodology of the clinical test AAREP. Testing is described in detail and motivation detail a specific example of the young man, and there is illustrated in Figure. The research conclusively proves the existence of the features in formation motivations of persons with autism spectrum disorders in adolescence and early adulthood.

Keywords: autistic disorder, autistic teens, youth autism, developmental disorders of adolescents.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2016 р.

Статтю прийнято до друку 20.03.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шульженко Д.І.

УДК 376-056.264:159.922-053.4

**КОМУНІКАТИВНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ФОРМА ПСИХОКОРЕКЦІЙНОГО ВПЛИВУ
В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ СПІЛКУВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ
ІЗ СИСТЕМНИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ**

Мартиненко І. В., irmartynenko@yandex.ru

Актуальним завданням сучасного дошкільного закладу є підготовка випускника до шкільного навчання, забезпечення його психологічної готовності, комунікативної зокрема. Особливого значення зазначене

завдання набуває стосовно дошкільників із системними порушеннями мовлення, які упродовж дошкільного дитинства відрізняються за станом комунікативно-мовленнєвих вмінь від ровесників.

Численні наукові дослідження (Т. М. Волкової, 2009; С. Т. Дмитрієвої, 1997; О. Л. Леханової, 2006; О. С. Тихонової, 2008; О. С. Павлової, 2003; Л. Г. Соловйової, 1998; Н. К. Усольцевої, 1996; О. Г. Федосєєвої, 1999; P. Spackman, M. Fujiki, B. Brinton, 2006; Durkin & Conti-Ramsden, 2007; Tomblin, 2008; Beitchman та ін., 1996; Conti-Ramsden & Botting, 2008; Snowling та ін., 2006, Norbury, 2002 та інш.) доводять, що старшим дошкільникам із системними порушеннями мовлення (далі – СПМ) – завтрашнім школярам, властиві не тільки мовленнєві, а й комунікативні порушення, що означає недостатню сформованість їхньої комунікативної діяльності. Відомо, що діти зазначеної категорії характеризуються низькою потребою у спілкуванні, недостатньою сформованістю вербальних комунікативних засобів і вмінь, труднощами встановлення контакту, домінування ситуативно-ділових форм спілкування.

Водночас, результати психологічних досліджень С.М. Валявко (2006), Г.А. Волкової (1983), І. С. Зайцева (2005), В. О. Калягіна (2006), І. Ю. Левченко (2002), М. Ю. Орешкіної (2001), О. С. Орлової (1996), В. І. Селіверстова (1989), О. Ю. Фірсанової (2006), Л. М. Шипіциної (1993), В. М. Шкловського (1994), Г. Х. Юсупової (2003), Fisher (2006), Bishop (2006), Botting (2005), Rice та інш. (2004) засвідчують домінування у старших дошкільників із СПМ таких особистісних рис, як: негативізм, занижена самооцінка, низька ініціативність, недостатня самостійність, що негативно впливає на ефективність спілкування, зумовлює комунікативні труднощі.

Експериментальне дослідження, спрямоване на системне вивчення комунікативної діяльності дітей із системними порушеннями мовлення старшого дошкільного віку, проведене упродовж 2013–16 р.р. [9-10] виявило недостатню сформованість всіх його структурних компонентів і дефіцитарність комунікативного арсеналу особистості.

Експериментальним шляхом виявлено недостатню сформованість перцептивних, інтерактивних, інформаційно-комунікативних вмінь у дітей досліджуваної категорії. Водночас, дані різняться в залежності від їх виду. Виявлено дещо вищі рівні сформованості

перцептивних і нижчі – інтерактивних комунікативних вмінь у дітей із СПМ. Виявлений стан комунікативних вмінь є недостатнім для ефективного спілкування з оточуючими і свідчить про дефіцитарність всіх засобів спілкування: вербальних, експресивно-мімічних, предметно-дійових. Внаслідок специфіки оволодіння комунікативними вміннями в різних комунікативних ситуаціях більшій половині дітей старшого дошкільного віку із СПМ притаманні труднощі у повідомленні та аргументуванні власної думки, розумінні емоційних станів інших, оцінюванні віддалених наслідків комунікативної взаємодії, у співвіднесенні власних комунікативних можливостей з урахуванням умов комунікативної ситуації, зміні способів взаємодії з комунікативним партнером тощо. Це означає недостатнє оволодіння комунікативними вміннями, засобами спілкування, а також – специфічний стан розвитку комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку із системними порушеннями мовлення.

З'ясовано, що в структурі комунікативного арсеналу особистості дітей із системними порушеннями мовлення старшого дошкільного віку домінують такі риси як: спрямованість на взаємодію з людьми, прагнення до колективної діяльності, конформність, комунікативна стереотипність та ригідність, образливість. Водночас, констатовано недостатній стан таких комунікативних рис особистості: емпатія, впевненість у собі, організаторські здібності, самостійність і наполегливість. Такий стан сформованості комунікативних рис, на нашу думку, зумовлює комунікативні бар'єри та труднощі базового і операційного рівнів, негативно позначається на реалізації усієї структури комунікативної діяльності.

Таким чином, результати теоретичного аналізу психологічних джерел та експериментального дослідження комунікативної діяльності дітей із СПМ старшого дошкільного віку переконливо свідчать про недостатній її стан у дітей означеної групи, що зумовлює необхідність розробки і впровадження комплексної системи подолання комунікативних труднощів і виявлених порушень.

Вивчення психологічної складової навчання і виховання дошкільників в Україні дає підстави стверджувати про відсутність загальнодержавних програм розвитку спілкування дітей дошкільного віку. Водночас, аналіз авторських корекційно-розвивальних програм, спрямованих на комунікативно-мовленнєвий розвиток дітей з мовленнєвими порушеннями (С. В. Артамонової [1], К. В. Ковилової [8], В. В. Коржевіної [4], О. С. Павлової [11], Л. Г. Соловйової [12], О. Г. Федосєєвої [14] та інш.) засвідчує домінування психокорекційних підходів до розвитку комунікативної діяльності дітей із системними порушеннями мовлення.

Враховуючи те, що у спеціальній психології психокорекція розглядається як один із способів впливу психологічними засобами, який передбачає виправлення або нівелювання відхилень в психічному розвитку (І. І. Мамайчук, 2001), програми зазначених авторів спрямовані на подолання різних відхилень у структурі комунікативної діяльності дітей із СПМ. Різняться ці програми корекційними засобами та підходами.

С. В. Артамонова запропонувала систему подолання комунікативних порушень у дітей із загальним недорозвитком мовлення, які не отримують логопедичної допомоги, засобами корекційно-розвивального середовища. Розвивальне індивідуально-орієнтоване середовище включає лікувально-профілактичну взаємодію дошкільників, сім'ї і дошкільного навчального закладу та спрямоване на розвиток мотиваційного, операційного компонентів спілкування, активізацію середовища [1]. Цю модель автор не протиставляє поширеній системі надання логопедичної допомоги, а вважає альтернативною.

Розвиток різних компонентів комунікативної діяльності дітей із СПМ сучасні автори пропонують здійснювати з урахуванням різних підходів: шляхом формування культури мовленнєвої поведінки в типових ситуаціях етикетного спілкування (Н. Ю. Кузьменкова, 2006) [6]; оволодіння нормами і правилами спілкування шляхом знайомства з художніми творами (О. С. Павлова, 2003) [11]; формування передумов діалогічного

спілкування на логопедичних заняттях (Н. К. Усольцева, 1996) [13]; розвитку діалогічної взаємодії в ігровій діяльності (Л. Г. Соловйова, 1998) [12].

Єдиною, спеціально розробленою на сьогодні психокорекційною технологією комунікативного розвитку старших дошкільників із ЗНМ, яка об'єднує різні корекційно-розвивальні підходи, є авторська розробка К. В. Ковилової (2013). Вона ґрунтується на моделюванні різних комунікативних ситуацій та базових параметрів спілкування дітей старшого дошкільного віку і передбачає розвиток етапів комунікативної діяльності: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного і оцінювального. Автор розглядає ігрову діяльність як універсальний інструмент оптимізації та корекції психічного розвитку дітей і спирається на діяльнісний підхід, що передбачає включення дошкільників із ЗНМ в різноманітні види ігрової діяльності, різні за складністю, змістом, ступенем соціального опосередкування [8].

В останні роки все більшої популярності набуває психотерапевтичний напрям подолання комунікативних проблем дітей із системними порушеннями мовлення (Т. М. Волковська, Г. Х. Юсупова, 2004; Ю. Б. Некрасова, 1992; О. М. Корнев, 2006 та інш.). Поміж найефективніших підходів у терапії комунікативних відхилень автори виділяють логопсихотерапію (при заїканні), арт-терапевтичний, тілесно-орієнтований та психодинамічний напрями.

Отже, теоретичний аналіз літературних джерел дає підстави констатувати домінування в системі подолання комунікативних відхилень і труднощів старших дошкільників із СПМ психокорекційного підходу, який ґрунтується на розвитку порушених складових психолого-педагогічними засобами. Кожна із розроблених програм передбачає застосування засобів у відповідності із провідним методологічним підходом і реалізується на традиційних логопедичних чи психокорекційних заняттях.

Здійснений аналіз сучасних програм і методик розвитку комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями засвідчує актуальність проблеми **всебічного** комунікативного розвитку цих дітей, що

зумовлює необхідність розробки і апробації системи психологічного впливу на комунікативний розвиток дошкільників зазначеної категорії із врахуванням діяльнісного, особистісно-орієнтованого і системного підходів із залученням дітей, їх батьків та педагогів.

У зв'язку з означеним, було розроблено психологічну систему розвитку комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення, яка передбачала психологічне консультування батьків і педагогів, залучення їх до психотренінгів, безпосередній вплив на спілкування дітей означеної групи засобами комунікативного тренінгу, психокорекційний вплив у вільній діяльності.

Комунікативний тренінг – це групова форма активного формування комунікативних умінь та навичок за спеціально розробленою програмою, спрямована на розвиток ефективного спілкування, подолання комунікативних бар'єрів, активізацію комунікативних рис особистості, розвиток комунікативних засобів дитини. Комунікативний тренінг передбачає акцент на особистісному, суб'єктивно значущому спілкуванні.

Зміст комунікативного тренінгу для старших дошкільників із СПМ було розроблено з урахуванням особливостей їхньої комунікативної діяльності, виявлених на констатувальному етапі дослідження. Форма проведення – групова, 1 раз на тиждень – на групових психокорекційних заняттях психолога. Тривалість тренінгу – 9 місяців, кожного заняття – 1 год.

Розробка методики проведення та змісту комунікативного тренінгу зі старшими дошкільниками з системними порушеннями мовлення передбачала врахування таких відомих, на сьогодні, у психології положень (О. О. Бодальов, 1995; П. Я. Гальперін, 1959; Л. С. Виготський, 1985; М. Жуков, 2003; Л. А. Петровська, 2007;):

1. Комунікативна діяльність є багатокомпонентною та рівневою системою, яка передбачає сформованість мотиваційної (комунікативні потреби та мотиви), операційної (сукупність комунікативних умінь, дій) та регулятивно-оцінювальної (контроль та

оцінювання результатів комунікативної взаємодії) складових. У її процесі здійснюється планування, прогнозування та контроль за їх реалізацією, ступенем досягнення результату.

2. Активність індивіда є визначальною у процесі засвоєння будь-якого досвіду, знань та вмінь, їх удосконалення. Ідея про визначну роль активності індивіда покладена в основу культурно-історичної концепції Л. С. Виготського, теорій діяльності О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна, В. В. Давидова, концепцій психічного та особистісного розвитку О. В. Запорожця, Г. С. Костюка, В. М. Синьова, С. Д. Максименка і багатьох інших представників психології.

3. Характерною ознакою тренінгу є соціальний характер процесу набуття досвіду, як за змістом, так і за формою. Це положення, останнім часом набуває все більшої підтримки поміж досліджень вітчизняних і зарубіжних психологів. Концепції навчання і розвитку в колективі, спільна робота з розширення «колективної зони найближчого розвитку», роль найближчого соціального оточення в забезпеченні ефективності процесів; формування і вдосконалення компетентності, значення діалогу для розуміння соціальних ситуацій, важливість процесів взаємодіювання учасників формування нового досвіду – змістовне наповнення положення про соціальний характер навчання людини.

4. Запорукою впевненості в успішності виконання соціально-перцептивних, інформаційних та інтерактивних комунікативних умінь є зворотній зв'язок, організований у процесі комунікативного тренінгу. Він, за умов дотримання певних правил його використання (дозованість, конкретність, ситуативність) є важливою умовою прогресу при вдосконаленні таких складних умінь, як розпізнавання емоційних станів та комунікативної поведінки. Роль зворотного зв'язку вагома і у процесі прогнозування, планування комунікативного процесу, особливо в контексті особистісних очікувань, тривожності, переживань (Ю. М. Жуков; 2007).

Тренінг складається з окремих модулів. Принцип модульного структурування тренінгу передбачає поетапну реалізацію модулів – замкнутих (завершених) за змістом фрагментів.

Тобто поняття модуля належить до змістовної сторони тренінгу, дозволяє структурувати матеріал за певними частинами, що підвищує ефективність його засвоєння.

Розроблений у межах означеної системи комунікативний тренінг передбачав реалізацію 6 етапів, які було спрямовано на:

- активізацію невербального спілкування, його перцептивної та інтерактивної сторін;
- розвиток емпатії та соціально-перцептивної рефлексії, комунікативного прогнозування;
- формування та закріплення навичок взаємодопомоги, взаємопідтримки, позитивного відношення до різних комунікативних ситуацій;
- розвиток здатності знаходити компроміси в складних ситуаціях спілкування, комунікативної гнучкості – можливостей перебудовувати власні комунікативні програми;
- активізацію і розвиток вербального спілкування, навчання вербального вираження відношення до ровесника, засвоєння мовленнєвого етикету;
- розвиток і закріплення адекватної рефлексії і саморегуляції в комунікативній діяльності з дітьми та дорослими, здатності доводити комунікативну ситуацію до логічного завершення у відповідності з метою.

У процесі реалізації комунікативного тренінгу було використано різні засоби:

психогімнастику; рольові, імітаційні, музичні та театралізовані ігри, схематизовані зображення, колективні малювання, конструювання тощо.

Реалізація комунікативного тренінгу упродовж 8 місяців з жовтня по травень дозволить, на нашу думку, всебічно вплинути на різні сторони спілкування дітей із СПМ; створити, через набуття власного комунікативного досвіду дітьми, сприятливі умови для активізації їх комунікативних мотивів та їх задоволення; організувати позитивно спрямоване і безоцінне, психологічно безпечне середовище для подолання комунікативних бар'єрів мовленнєвого та психологічного походження. Особливо цінним вважаємо орієнтування тренінгу на розвиток комунікативних рис особистості дітей, які утворюють не тільки комунікативний арсенал дитини, а й створювати зону найближчого його розвитку, тобто комунікативного потенціалу.

Наступним завданням, після впровадження описаного тренінгу в логопедичні ДНЗ, вважаємо аналіз його ефективності і подальше удосконалення та впровадження у практику вітчизняних дошкільних закладів з метою не тільки корекції, а й профілактики комунікативних труднощів і порушень у дітей із мовленнєвими порушеннями.

Література

1. **Артамонова С.В.** Преодоление коммуникативных нарушений у старших дошкольников с общим недоразвитием речи средствами коррекционно-развивающей среды : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / С.В. Артамонова — М., 2009. — 22с.
2. **Бодалев А.А.** Личность и общение: Избранные труды / А.А. Бодалев. — М.: Международная педагогическая академия, 1995. — 328 с.
3. **Волковская Т. Н.** Психологическая помощь дошкольникам с общим недоразвитием речи / Т. Н. Волковская, Г. Х. Юсупова. — М. : Книголюб, 2004. — 104 с.
4. **Коржевина В. В.** Развитие вербальных средств в общении у детей 3-4 лет с недоразвитием речи / В. В. Коржевина: автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.03. — М., 2006. — 22с.
5. **Корнев А. Н.** Основы логопатологии детского возраста. Клинические и психологические аспекты / А. Н. Корнев. — СПб. — 2006. — 380 с.
6. **Кузьменкова Н. Ю.** Формирование коммуникативной способности у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи посредством обучения речевому этикету : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.03 «Коррекционная педагогика» / Н. Ю. Кузьменкова. — Архангельск, 2006. — 197 с.
7. **Леханова О. Л.** Использование невербальных средств общения в коррекционно-логопедической работе с дошкольниками с ОНР : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / О. Л. Леханова. — М., 2008. — 208 с.
8. **Ковылова Е. К.** Психокоррекционная технология коммуникативного развития детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.10 / Е.К. Ковылова — Н. Новгород, 2011. - 264 с.
9. **Мартиненко І. В.** Труднощі у спілкуванні дітей із системними порушеннями мовлення / І.В. Мартиненко // Логопедія. науково-методичний журнал. — 2015. — № 6. — С. 43 — 51.
10. **Мартиненко І. В.** Характеристика комунікативних рис особистості дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення / І. В. Мартиненко // Особлива дитина: навчання і виховання. Науково-методичний журнал. — № 4. — 2015. — С. 45 — 58.
11. **Павлова О.С.** Нарушение коммуникативного акта у детей с общим недоразвитием речи: Психолингвистика и современная логопедия / О.С.Павлова.- М, 1998.— 213 с.
12. **Соловьева Л. Г.** Особенности коммуникативной деятельности детей с общим недоразвитием речи / Л.Г. Соловьева // Дефектология. — 1996. №1.— С. 62 — 66.
13. **Усольцева Н. К.** Формирование предпосылок диалогического общения у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Н.К. Усольцева.— М., 1996. — 19 с.
14. **Федосеева Е. Г.** Формирование

коммуникативных умений у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.03 / Е.Г. Федосеева. — М., 1999. — 220 с. 15. **Bishop D. V. M.** Speech and language disorders / D. V. M. Bishop, C. F. Norbury // Putter's Child and Adolescent Psychiatry. — Oxford : Blackwell, 2008. — P. 782–801. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.1002/9781444300895>. 16. **Beukelman D. R.** Communication disorders following traumatic brain injury / D. R. Beukelman, K. M. Yorkston // Austin : Pro-Ed., 1991. 17. **Conti-Ramsden G.** Classification of children with specific language impairment: longitudinal considerations / G. Conti-Ramsden, N. Botting // Journal of Speech Language & Hearing Research. — 1999. — V. 42 (5). — P. 195–204. 18. **Durkin K.** Language, social behavior, and the quality of friendships in adolescents with and without a history of specific language impairment / K. Durkin, G. Conti-Ramsden // Child Development. — 2007. — V. 78. — P. 1441–1457. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01076.x>. 19. **Norbury C. F.** Developmental Language Disorders : Overview. Chapter 16 / C. F. Norbury // The SAGE Handbook of Developmental Disorders. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.4135/9781446201107.n17>.

References

1. Artamonova S.V. Preodolenie kommunikativnykh narusheniy u starshih doshkolnikov s obshchim nedorazvitiem rechi sredstvami korrektsionno-razvivayushey sredy : avtoref. dis. ...kand. ped. nauk : 13.00.03 / S.V. Artamonova. — М., 2009. 2. **Bodalev A.A.** Lichnost' i obshchenie: Izbrannye trudy / A.A. Bodalev. — М.: Mezhdunarodnaya pedagogicheskaya akademiya, 1995. — 328 s. 3. **Volkovskaja T. N.** Psihologicheskaja pomoshh' doshkol'nikam s obshhim nedorazvitiem rechi / T. N. Volkovskaja, G. H. Jusupova. — М. : Knigoljub, 2004. — 104 s. 4. **Korzhevina V. V.** Razvitie verbal'nykh sredstv v obshchenii u detej 3-4 let s nedorazvitiem rechi: avtoref. dis. ...kand. ped. nauk : 13.00.03 / V.V. Korzhevina. — М., 2006. — 22 s. 5. **Kornev A. N.** Osnovy logopatologii detskogo vozrasta. Klinicheskie i psihologicheskie aspekty / A. N. Kornev. — SPb. — 2006. — 380 s. 6. **Kuz'menkova N. YU.** Formirovanie kommunikativnoj sposobnosti u detej starshogo doshkol'nogo vozrasta s obshchim nedorazvitiem rechi posredstvom obucheniya rechevomu ehtiketa : dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.03 / N. YU. Kuz'menkova. — Arhangel'sk, 2006. — 197 s. 7. **Lehanova O. L.** Ispol'zovanie neverbal'nykh sredstv obshhenija v korrekcionno-logopedicheskoj rabote s doshkol'nikami s ONR : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.03 / O. L. Lehanova. — М., 2008. — 208 s. 8. **Kovylova YE. K.** Psihokorrekcionnaya tekhnologiya kommunikativnogo razvitiya detej starshogo doshkol'nogo vozrasta s obshchim nedorazvitiem rechi : dis. ...kand. psihol. nauk : 19.00.10 / E.K. Kovylova — N.Novgorod, 2011. — 264 s. 9. **Martynenko I.V.** Trudnoshchi u spilkuvani ditye iz systemnymy porushennyamy movlennya / I.V. Martynenko // Lohopediya. naukovо-metodychnyy zhurnal. — 2015. — # 6. — S. 43–51. 10. **Martynenko I.V.** Kharakterystyka komunikativnykh rys osobystosti ditye starshoho doshkol'nogo viku z systemnymy porushennyamy movlennya / I.V. Martynenko // Osoblyva dytyna: navchannya i vykhovannya. Naukovо-metodychnyy zhurnal. — # 4. — 2015. — S. 45–58. 11. **Pavlova O.S.** Narushenie kommunikativnogo akta u detej s obshchim nedorazvitiem rechi: Psiholingvistika i sovremennaya logopediya / O.S.Pavlova.- М, 1998. — 213 s. 12. **Solov'eva L.G.** Osobennosti kommunikativnoj deyatel'nosti detej s obshchim nedorazvitiem rechi / L.G. Solov'eva // Defektologiya. — 1996. №1.— S. 62 – 66. 13. **Usol'ceva N.K.** Formirovanie predposylok dialogicheskogo obshcheniya u detej starshogo doshkol'nogo vozrasta s obshchim nedorazvitiem rechi : avtoref. dis. . .k-ta ped. nauk: 13.00.03 / N.K. Usol'ceva. — М., 1996. — 19 s. 14. **Fedoseyeva YE.G.** Formirovanie kommunikativnykh umeniy u detej starshogo doshkol'nogo vozrasta s obshchim nedorazvitiem rechi: dis. ...kand. ped. nauk: 13.00.03 / E.G. Fedoseeva. — М., 1999. — 220 s. 15. **Bishop D. V. M.** Speech and language disorders / D. V. M. Bishop, C. F. Norbury // Putter's Child and Adolescent Psychiatry. — Oxford : Blackwell, 2008. — P. 782–801. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.1002/9781444300895>. 16. **Beukelman D. R.** Communication disorders following traumatic brain injury / D. R. Beukelman, K. M. Yorkston // Austin : Pro-Ed., 1991. 17. **Conti-Ramsden G.** Classification of children with specific language impairment: longitudinal considerations / G. Conti-Ramsden, N. Botting // Journal of Speech Language & Hearing Research. — 1999. — V. 42 (5). — P. 195–204. 18. **Durkin K.** Language, social behavior, and the quality of friendships in adolescents with and without a history of specific language impairment / K. Durkin, G. Conti-Ramsden // Child Development. — 2007. — V. 78. — P. 1441–1457. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01076.x>. 19. **Norbury C. F.** Developmental Language Disorders : Overview. Chapter 16 / C. F. Norbury // The SAGE Handbook of Developmental Disorders. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.4135/9781446201107.n17>.

Мартиненко І. В. Комунікативний тренінг, як форма психокорекційного впливу в системі розвитку спілкування дошкільників із системними порушеннями мовлення

У статті представлено теоретичне обґрунтування комунікативного тренінгу, як ефективної форми корекційно-розвивального впливу на комунікативну діяльність дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення. Представлено результати експериментального вивчення стану комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення, на основі яких розроблено психологічну систему її розвитку. Зазначено, що дітям із системними порушеннями мовлення (далі – СПМ) властива недостатня сформованість інформативних, перцептивних та інтерактивних комунікативних вмінь, труднощі різного характеру в спілкуванні з однолітками та дорослими. У відповідності з цими даними було розроблено психологічну систему розвитку комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення, яка передбачала психологічне консультування батьків і педагогів, залучення їх до психотренінгів, безпосередній вплив на спілкування дітей означеної групи засобами комунікативного тренінгу, психокорекційний вплив у вільній діяльності. У зв'язку з цим у статті надано об'єктивне теоретичне обґрунтування використання комунікативного тренінгу з метою подолання описаних комунікативних відхилень і труднощів у дітей із СПМ. Комунікативний тренінг не тільки дозволяє модульно і структуровано формувати комунікативні вміня, а й різними засобами

максимально активізувати дітей, організувати зворотній зв'язок для удосконалення їхніх комунікативних дій, створити умови для набуття комунікативного досвіду у соціальній ситуації групової міжособистісної взаємодії.

Ключові слова: комунікативний тренінг, комунікативна діяльність, спілкування, системні порушення мовлення, діти старшого дошкільного віку.

Мартыненко И. В. Коммуникативный тренинг, как форма психокоррекционного воздействия, в системе развития общения дошкольников с системными нарушениями речи

В статье представлено теоретическое обоснование коммуникативного тренинга, как эффективной формы коррекционно-развивающего воздействия на коммуникативную деятельность детей старшего дошкольного возраста с системными нарушениями речи. Представлены результаты экспериментального изучения коммуникативной деятельности детей старшего дошкольного возраста с системными нарушениями речи, с учетом которых разработана психологическая система ее развития. Указано, что детям с системными нарушениями речи свойственна недостаточная сформированность информативных, перцептивных и интерактивных коммуникативных умений, коммуникативные трудности в общении со сверстниками и взрослыми. В соответствии с этими данными было разработано психологическую систему развития коммуникативной деятельности детей старшего дошкольного возраста с системными нарушениями речи, которая предусматривала психологическое консультирование родителей и педагогов, вовлечение их в психотренинги, непосредственное влияние на общение детей указанной группы средствами коммуникативного тренинга, психокоррекционное влияние в свободной деятельности. В связи с этим, в статье предложено объективное теоретическое обоснование использования коммуникативного тренинга с целью преодоления описанных коммуникативных нарушений и трудностей у детей с СНР. Коммуникативный тренинг не только позволяет модульно и структурировано формировать коммуникативные умения, но и различными средствами максимально активизировать детей, организовывать обратную связь для совершенствования их коммуникативных действий, создать условия для получения коммуникативного опыта в социальной ситуации группового межличностного взаимодействия.

Ключевые слова: коммуникативный тренинг, коммуникативная деятельность, общение, системные нарушения речи, дети старшего дошкольного возраста.

Martynenko I.V. Communication development trainings as a form of psychological corrective influence within the system of communication development of the preschoolers with system speech disorders

The article gives theoretical background of communication trainings as an effective form of corrective and educating influence on communication activity of elder preschool age children with system speech disorders. The author presents experimental study outcomes on the developmental state of the communication activity of elder preschool age children with system speech disorders, which were used in order to elaborate psychological system for their communication development. The author states that children with system speech disorders (hereinafter - SSD) demonstrate lack of development of informational, perceptive and interactive communication skills, difficulties of the varying kind when it comes to communication with the peers and adults. According to the received outcomes the author offers psychological system for communication activity development in elder preschool age children with system speech disorders, which includes psychological counseling for the parents and teachers, involving them to psychological trainings, direct impact on communication activity of the named category of children by the means of communication trainings, corrective intervention during general activities. For this reason the article provides objective theoretical justification for communication trainings used to overcome the above mentioned deficiencies and difficulties in children with the SSD. The communication trainings do not only allow teaching communication skills in modules-based and structured manner, but also raise children's activity in every possible way, provide feedback for improvement of their communication actions, conditions for gaining communication experience within social situation of group interpersonal interactions.

Keywords: communication trainings, communication activity, communication, system speech disorders, elder preschool age children.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2016 р.

Статтю прийнято до друку 25.04.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. М. К. Шеремет

УДК 373.3.016:81'367]:616.22-008.5

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ОВОЛОДІННЯ ЗНАННЯМИ ПРО СИНТАКСИС УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ТПМ

Пімєнова К.О., sir-kat@ukr.net

Одним з основних завдань корекційного навчання дітей молодшого шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення є своєчасне оволодіння правильним мовленням, яке має першочергове значення для формування

повноцінної особистості дитини, успішного навчання її в школі та подальшої соціальної інтеграції.

Синтаксис є такою складовою мовної системи, яка дає змогу досить чітко передати